

zanimiv predmet, oviramo njihovo gibanje. Povečanje čustvenih izrazov jeze v prvem letu starosti predstavlja otrokovo prilagojeno odzivanje: je otrokov socialni signal odraslemu, da je vznemirljen in da ga je treba pomiriti (Krajnc in Nemeč, 2019: 124).

Dojenček in malček v odzivu na bolečino, oviranje in ločitev od osebe, na katero sta navezana, izražata tudi čustva žalosti, vendar so ta veliko manj pogosta kot jeza. Izrazi žalosti se povečajo le v primerih hudo motene komunikacije med staršem in otrokom ter dolgotrajne ločitve otroka od staršev (Krajnc in Nemeč, 2019: 124).

Temeljna čustva

Edinstvenost osnovnih čustev se kaže z biološkim zapisom. Znanstveniki z novimi metodami odkrivajo nove fiziološke podrobnosti o sposobnostih vsakega čustva posebej, da telo pripravi na povsem drugačen odziv (Goleman, 1997: 20).

Strah

Strah sprožajo nenadni in nepričakovani dražljaji, ne glede na otrokovo starost. Ti strahovi so večinoma povsem običajni, in ko jih otrok premaguje, pripomorejo k oblikovanju identitete, obvladovanju sveta in odraščanju (Papalia idr., 2003). Otrokovi strahovi so zaradi manjše spo-

sobnosti predstavljanja in predvidevanja v obdobju zgodnjega otroštva vezani predvsem na temo, duhove, hude sanje in živali. Zelo pogosta sta tudi strah pred ločitvijo od njegovih domačih (ta strah nastane zaradi napredujočega otrokovega razvoja in sčasoma izgine) ter strah pred tujci (Papalia idr., 2003).

Agresivnost

Agresivnost se razlikuje od čustev jeze. Agresivnost je lastnost posameznika oz. njegova nagnjenost k agresivnemu vedenju. Pojavi se, kadar jeze ne moremo učinkovito obvladovati. Ker je agresivnost zelo raznolik pojav, poznamo več oblik le-te:

- telesna agresivnost,
- besedna agresivnost,
- posredna agresivnost,
- neposredna agresivnost,
- instrumentalna agresivnost,
- sovražna agresivnost,
- reaktivna agresivnost,
- proaktivna agresivnost (Krajnc in Nemeč, 2019: 131).

Veselje

Veselje je čustvo, ki ga oseba doživlja, kadar oceni, da je zadovoljila neko svojo pomembno željo (Milivojevič, 1999). Z veseljem doživljamo prijetnost in skušamo

utrjevati vedenje, ki prispeva k izpolnitvi pomembnih želja. Veselje je pomembno tudi za ustvarjanje pozitivnega odnosa z drugimi ljudmi (Smrtnik Vitulič, 2007: 31).

Žalost

Ljudje najpogosteje doživljajo žalost, ko ocenijo, da so neupravičeno izgubili nekaj, kar je zanje pomembno (Milivojevič, 1999). Intenzivna žalost se pri večini otrok ne pojavlja pogosto. Žalost nam 'pomaga' v težkih trenutkih, ko se je treba sprijazniti z izgubo ali z velikim razočaranjem. Zaradi žalosti splahnita moč in zagnanost za življenjske dejavnosti, zlasti za radost in razvedrilno. Beg v notranjost je odlična priložnost za žalovanje zaradi izgube ali zatrtih upanj (Goleman, 1997: 20–22). ◀

Viri in literatura

- Akin, Terri; Cowan, David; Palomares, Susanna; Schilling, Diane (2000): *Pomoč otrokom pri spoprijemanju z žalostjo, strahom in jezo*. Ljubljana: Educy.
- Belšak, Katja (2007): *Kaj so čustva in kako jih prepoznamo?* Pridobljeno 29. 4. 2021 s spletne strani <http://www.posvet.org/storitve/kaj-so-custva-in-kako-jih-prepoznavamo>.
- Goleman, Daniel (1997): *Čustvena inteligenca. Zakaj je lahko pomembnejša od IQ*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Krajnc, Maja; Nemeč, Bernarda (2019): *Razvoj in učenje predšolskega otroka*. Ljubljana: Grafenauer.
- Milivojevič, Zoran (1999): *Emocije: Psihoterapija i razumevanje emocija*. Novi sad: Prometej.
- Papalia, Dianne E.; Olds, Sally Wendkos; Feldman, Ruth Duskin (2003): *Otrokov svet: otrokov razvoj od spočetja do konca mladostništva*. Ljubljana: Educy.
- Smrtnik Vitulič, Helena (2007). *Čustva in razvoj čustev*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Wilks, Frances (2001): *Inteligentna čustva*. Kranj: Ganeš.

Od čačke do lepopisa

■ **Karmen Kranjec Klopčič**, dr. znan., poučuje na razredni stopnji na *Osnovni šoli dr. Alojzija Šuštarja* v Ljubljani. Trudi se za celostni pristop k poučevanju (razum, srce, glava), zato z otroki rada odide v učilnico v naravi. Objavlja strokovne članke in pripravlja predavanja za različne skupine. Ustvarja in recenzira nova učna gradiva ter razvija inovacijske pristope na področju branja in pisanja.

S prispevkom želim osvetliti, katero predšolsko pismeno znanje otrok pridobiva spontano in neformalno v družinskem okolju in vrtcu ter kakšno vlogo ima to znanje pri formalnem začetnem opismenjevanju. Kako v šoli načrtovati in voditi pouk slovenščine, da bodo učenci lepo pisali? Zakaj je pomemben lepopis? Kako ustvariti učno okolje, da bodo otroci navdušeni nad lepopisom? Porajajoče se pisanje povezujemo z igrivimi dejavnostmi, zanimivimi zgodbami in značilnostmi narave (črta v naravi).

Porajajoča se čačka in značilnosti predšolskega obdobja

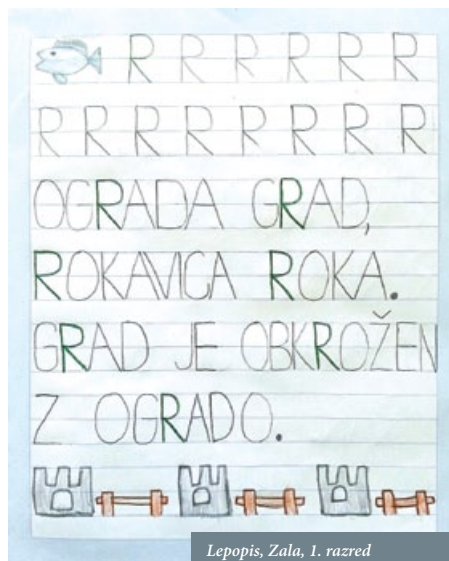
Otrok začne v drugem letu starosti ččkati. Navduši ga znanje nove motorične spretnosti in ugotovitev, da pisalo na papirju pušča sled, ki ga vodi do zanimanja za obliko. Študije (Grginič, 2009) dokazujejo, da triletni otroci ločijo med čačka-

mi za pisanje in čačkami za risanje, poleg tega pa tudi, da čačke niso naključni znaki, temveč se ujemajo z načeli pisanja in risanja. Čez čas lahko v čačkah prepoznamo kakšno črko, ki jo otroci uporabljajo naključno. Najpogosteje so to črke njihovih imena. Ob tem se postavlja vprašanje: Kako od čačke do lepega pisanja?

Čačka, Jakob, 3 leta
Foto: arhiv Karmen Kranjec Klopčič

Razvoj lepписа se prične z razvojem grobe motorike, ko se malček plazi, pleza, poskakuje in teče. Z gibalnimi dejavnostmi, kot so metanje, podajanje in lovljenje žoge, preskakovanje ovir, vožnja s kolesom, skirojem, rolanje, preskakovanje kolebnice ipd., otrok bogati grobo motoriko, kar spodbudi razvoj fine motorike. Slednje otrok razvija spontano, ko se samostojno obleče in obuže, vključno z zapenjanjem zadrge, gumbov in zavezovanjem vezalk. Pospravljanje, še posebej pobiranje drobnih predmetov, pravilna uporaba jedilnega pribora (žlica, nož in

Leppis, Zala, 1. razred
Foto: arhiv Karmen Kranjec Klopčič

vilice) in samostojno hranjenje (otrok si natoči pijačo brez polivanja) prispevajo h kasnejšemu razvoju lepписа. Odrasli, ki otroku omogočijo pometanje tal, ožemanje krpe, brisanje mize, zalivanje rož, delo na vrtu, otroka ne navajajo samo na samostojnost in odgovornost, temveč pomembno spodbujajo razvoj finomotoričnih spretnosti, ki so potrebne za lepo pisavo.

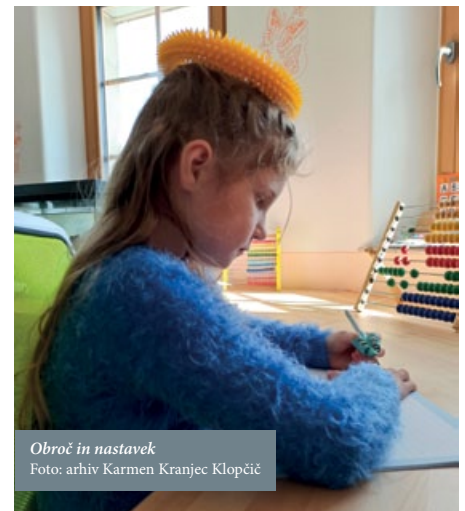
Tudi različne didaktične igrače pospešujejo razvoj finomotoričnih spretnosti: vstavljanke, sestavljanke, pretikanke ipd. Nakup igrač lahko nadomestimo s preprostim trganjem papirja, rezanjem s škarjami po črti, lepljenjem, prepletanjem, natikanjem, gnetenjem, oblikovanjem in presipavanjem. Pri tem ponudimo otrokom različne pripomočke, kot so različna pisala (mlajšim čopič in voščenko, starejšim flomastre, barvice in svinčnik), različno velik papir (večji in manjši formati z omejenim prostorom) ter materiale (papir, lepilo, slikovno – reklamno gradivo, plastelin, glino, testo, palčke, volno, kosmate žice ...). Pozorni smo na dominantnost roke in natančnost pri delu. Otroke spodbujamo k pravilnemu sedenju za mizo (drža telesa, pisala in drsenje roke na podlagi) in ustrezni koordinaciji oči – roka. Kot pomoč pri pokončni drži telesa nam lahko služi obroček, ki ga ima otrok na glavi. Različni nastavki za pisala otroku pomagajo pri pravilni drži pisala. Veliko past pri tovrstnih dejavnostih v predšolskem obdobju predstavljajo vaje, ki niso prilagojene otrokovi razvojni stopnji. Lahko so prezahtevne, preveč šolsko načrtovane in dolgotrajne, česar otrok še ne zmore. Prav zato razvijam tezo, da je najboljša vaja lepписа v predšolskem obdobju prosto risanje in barvanje. Dejavnosti, povezane z barvanjem, so pogosteje namenjene hiperkinetičnim otrokom, ki bi sicer nalogo rešili zelo hitro. Pri reševanju so največkrat površni in nenatančni. Z barvanjem imajo možnost, da vztrajajo dlje časa, njihova pozornost je usmerjena, tako tudi lažje odkrijejo svoje napake in jih popravijo. Otroci, ki natančno barvajo, bodo tudi natančno zapisovali črke. V vrtcu otrok ne učimo pisanja, zato otroci 'pišejo po svoje', kar pomeni, da ni normirane oblike črke, črke obračajo, zamenjujejo, izpuščajo. Gre za značilnosti ra-

zvojne stopnje. Če otrok samoiniciativno kaže interes za pisanje, ga seveda spodbudimo in smo ob tem pozorni na dejavnike opismenjevanja.

Porajajoče se pisanje v šolskih klopek

Pri razvijanju predpisalnih spretnosti v šoli otroci uresničujejo naslednje učne cilje:

1. razvijajo grafomotoriko (risanje ravnih, ukrivljenih črt, pentelj, krožnic, spiral) in ozaveščajo smer pisanja;
2. prosto 'pišejo' in rišejo v koticčkih;

Obroč in nastavek
Foto: arhiv Karmen Kranjec Klopčič

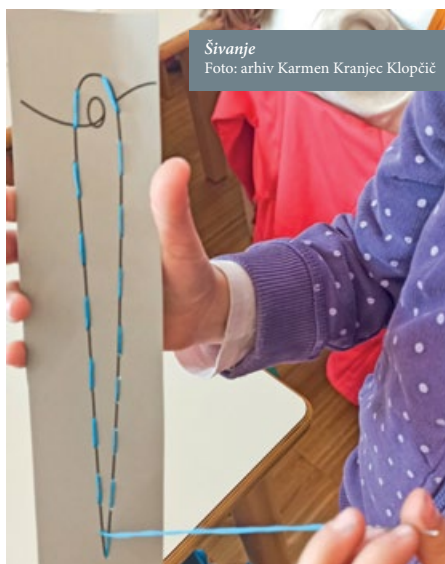
3. prerisujejo vzorce;
4. opazujejo pisanje učiteljice, ko ji učenci narekujejo.

Cilj grafomotoričnih vaj je razviti grafično zavedanje, tj. vidno razločevati znake, simbole/črke, piktograme in vzorce, vaditi njihovo zapornitev ter razviti ročne spretnosti, usklajenost oči – rok in orientacijo v zvezku/na papirju. Strokovnjaki ugotavljajo (Grginič, 2009), da imajo starejši petletniki ob vstopu v šolo začetno prednost pri grafičnem zavedanju; razlike so se ohranile iz zgodnejših let. Gibalno spretni šolarji imajo manj izzivov na področju grafomotorike.

Kot učiteljica se poskušam vživeti v otroka, ki v predšolskem obdobju ni rad risal in tudi v času vžolanja barva čez črto. Kako tega otroka navdušiti za lepпис, kako ga voditi, da bo dosegel cilje in se bo veselil učnih ur grafomotorike? Hitrost in čitlji-

Pikanje
Foto: arhiv Karmen Kranjec Klopčič

Šivanje
Foto: arhiv Karmen Kranjec Klopčič

vost pisanja sta pomembni in potrebni spretnosti šolarja. Pri svojem delu z mlajšimi šolarji sem delovni zvezek z grafomotoričnimi vajami zamenjala za običajni zvezek in igrivo grafomotoriko v naravi, z razvojem vseh čutil. Grafično zaznavanje izvajam postopno in sistematično, začeniši z ravno črto. Črt se ne učimo na pamet, temveč vedno izhajamo iz črte, ki v naravi nekaj pomeni (npr. valovi, Šmarna gora). Primer poteka grafomotorične vaje:

1. Učno uro pričnemo z zanimivo pravljico. Pri obravnavi cikcak črte otrokom pripovedujem o lačnem zajčku in korenju.
2. Nato otroci črto pokažejo z gibanjem – zajčki skačejo cikcak do korenja.
3. Sledi tipanje črte z zavezanimi očmi.
4. Otroci pišejo cikcak črto v mivko, s prstom po tleh, po zraku.
5. V ABC-kotičku z različnimi pisali pišejo na različne formate. Črte vedno vlečejo v omejenem črtovju.
6. Uspešnejši učenci samostojno pišejo cikcak črto v zvezek, grafomotorično manj spretnim pa pomaga zajček (učiteljica), ki jim zapiše vzorec; šolar ga sprva samo povleče, nato pa samostojno nadaljuje zapis.

Grafomotorične vaje povezujem z obravnavo glasov.

Za razvijanje pisalnih spretnosti ponudimo otrokom raznovrstne grafomotorične vaje in učne pripomočke ter jih vključujemo v različne dejavnosti:

- *Zvezek vzorčkov*, kamor učenec sam ali po predlogi zapisuje različne vzorce. Le-ti so predstopnja zapisa črk. Pri vzorčkih v 1. razredu zahtevamo natančnost (od črte do črte), saj učenec ni pozoren na pomen (kot pri zapisu črk). Pri učenju črk pa je sprva zahtevnost prevelika, zato pri začetnih poskusih pisanja le spodbujamo k lepopisu. Rahlo-čutno spremljamo razvoj grafomotorike, saj nekateri učenci na tem področju še dozorevajo, spet drugim oblika ni tako pomembna. Prevelike zahteve in nesmotrno vztrajanje lahko v prvošolcu povzročijo odpor in strah pred šolo. Kljub mnogim mojim prizadevanjem vsi otroci v razredu ne bodo pisali lepo. Vsak napreduje v svojem tempu, nekateri potrebujejo več časa, več vaj. V korist otrokovega veselja in navdušenja nad sporočanjem – pisanjem otroka lepopisno popravljamo individualno, da drugi otroci njegove izzi-ve čim manj opazijo.
- *Moja knjižica* omogoča diferenciacijo pouka, saj učno sposobnejši učenci že samostojno zapisujejo povedi/zgodbe in jih ilustrirajo, medtem ko ostali učenci s pomočjo stavnice nastavljajo in preslikajo besede.
- *Risanje/barvanje po navodilu* (narišejo črko O s širokimi usti).
- *Oblikovanje izdelka po navodilu* (iz pa-

pirja zgibajo kapo ali kozarec pri glasu K, ladjo pri glasu L; iz plastelina izdelajo dinosavra; miško ali kužka iz tulca; lutko E oblečejo v eskima).

- *Gibanje po navodilu* («Primi se za desno uho in odskakljaj do table.») ali izvajanje gibov ob pripovedovanju zgodbe.
- *'Pikanje' rastlin, živali, predmetov in črk* je med prvošolci zelo priljubljena dejavnost. Ob tej dejavnosti ozaveščajo pravi- len prijem pisala, urijo grafomotoriko in se navajajo na vztrajnost pri delu.
- *Šivanje*, ki je lahko prosto ali povezano z obravnavo glasov.
- *Izdelovanje učnih pripomočkov in iger*, kot so abecedna kartoteka (striženje sličic iz revij, lepljenje na kartončke in razvrščanje po abecedi), lutke črk, domine, igralne karte itd.

Razvoj porajajoče se pismenosti poteka daljše časovno obdobje. S spodbujanjem spontanega čečkanja in 'pisanja', z zagotavljanjem različnih pripomočkov (sesta-

vljanke, škarje) in dejavnostmi, ki razvijajo predpismenjevalne sposobnosti, v zgodnjih predšolskih letih zagotovimo trdne temelje, na katerih šolarji samoiniciativno, a pod vodstvom odraslih gradijo svojo pot pismenosti. Tovrstni razvoj rada primerjam s torto, ki se je otroci razveselijo ob praznovanjih. Če želimo, da torta izgleda čudovito, moramo dovolj časa in pozornosti nameniti kremi in biskvitu, ki se ju sicer sprva ne opazi, a sta temeljna. Prav tako so temeljne igrive predšolske dejavnosti, zapisane na torti oz. v prispevku. V šoli spodbujajmo učence, ki lepo pišejo, da gojijo to večino in se udeležijo lepopsnih srečanj/tekmovanj. ◀

Literatura

- Grginič, Marija (2009): *Kako do pismenosti v prvem razredu osnovne šole*. Mengeš: Izolit.